

Primjeri školskih eseja

ŠKOLSKI ESEJ 1

Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem

Az irodalom szerepe korszakonként változó. A klasszicizmus idején a nevelést szolgálja, a romantika korában a társadalmi változások előmozdítója, a modern irodalom pedig elsősorban az önmagáért való szépség terepe. Zrínyi Miklós abban a korban élt, amelyet a *Himnusz* „a magyar nép zivataros századai”-nak nevez, azaz a török ellen vívott küzdelmek idején. Felvetődik a kérdés: mit tehet az irodalom a vészterhes időkben? Zrínyi, a nagy műveltségű horvát bán, aki önmagát elsősorban hadvezérnek tartotta, szépirodalmi alkotásával is a fő célt szolgálta: figyelmeztetni a török veszélyre, és példát állítani a kor emberének.

A *Szigeti veszedelem* irodalomtörténeti jelentősége azonban nem csupán ebben rejlik: a barokk szellemi közegében keletkezett szöveg ugyanis az első magyar eposz. A mű értelmezésének egyik legizgalmasabb aspektusa éppen annak tanulmányozása lehet, hogyan módosítja a keresztény világnézet az antik eposz műfaj hagyományos eljárásait. A mű mind tartalmi, mind formai szempontból megfelel a műfaji konvencióknak. Témájául Zrínyi dédapjának, a szigetvári hősnek 1566-os várvédelmét választja, főhőse tehát valódi eposzi alak, aki egész nemzete szempontjából kiemelkedő tettet visz véghez. Mindemellett a szigetvári hős az Athleta Christi barokk emberideált is megtestesíti: „Krisztus katonájaként” nemcsak az országot, de az európai kereszténységet is oltalmazza. Emberideálja mellett a szöveg történelemszemlélete is a barokk vallásközpontúságát tükrözi. Eszerint a történelmi sikerek Isten ajándékaiként, a kudarcok pedig Isten megtagadásáért ránk rótt büntetésként értelmezhetők (e szemlélet a romantika idején keletkezett *Himnusz* versbeszélőjének is sajátja, emiatt a mű szerepversként olvasható). A cselekmény logikáját alapvetően ez a szemlélet szabja meg, miközben a keresztény és az antik mitológia elemei keverednek a műben. A feladatban szereplő részletben például Isten Mihály arkangyalt küldi a pokolba, hogy Alecto fúriát kiszabadítva gerjesszen haragot Szulimán szívében a magyarok ellen.

A tartalmi elemek mellett a szöveg az eposz formai követelményeinek is eleget tesz. A témamegjelölés (propozíció) és segélykérés (invokáció) különlegessége, hogy míg az első strófa Zrínyi eposzának előképére, Vergilius *Aeneis*-ére utal, tisztelegve a nagy antik előd előtt, addig Múzsaként már nem az antik istennők egyikét, hanem a barokk vallásos szemléletének megfelelően Szűz Máriát szólítja meg. A mű monumentális szerkezete viszont már a barokkra jellemző formai jegy: 1566 strófája a szigetvári küzdelem dátumára utal. A seregszemle (enumeráció) során Zrínyi a várvédőket a legkitűnőbb harcosokként mutatja be, akiket nem csupán vitézi képességeik, hanem erkölcsi nemességük, illetve összetartásuk, bajtársiasságuk is a Szulimán által vezetett, túlerőben lévő török sereg fölé emel. Zrínyi narrátora tiszteletteljes hangnemben ábrázolja Szulimánt, ami közvetetten szintén a magyar sereg méltatásához járul hozzá, hiszen a küzdelem jelentőségének fokmérője. A 13. énekben a törökök fel is adják az ostromot, azonban egy szerencsétlen mozzanat, egy postagalamb elfogása mégis győzelemre segíti őket. Minthogy az utolsó nagy támadásba pokoli szörnyetegek és angyali légiók is beavatkoznak, a *deus ex machina* eposzi kelléke is megnyilvánul a szövegben. A szigetiek mindannyian támadó harcban veszítik az életüket, önfeláldozásukkal erkölcsi győzelmet aratva a

pogány sereg felett. Az emberfelettivé emelkedő hős magát a menekülő Szulimánt is megöli: a legveszedelmesebb ellenségtől szabadítva meg az országot és a kereszténységet. A végső küzdelmet a mártírhálál ünnepélyessége övezi, Gábrriel vezetésével angyali légió viszi a hősokeket Isten elé. A mű zárlatában Zrínyi vitézi áldozatát látva enyhül Isten haragja a magyarok ellen, és a török iga lerázását ígéri – épp az eposz szerzőjének (és korabeli olvasójának) jelenére előrevetítve azt.

Első eposzunk tehát az antik és barokk elemek ötvöztetésével, kreatív időkezelésével egyszerre adózik tisztelettel a történelmi-irodalmi hagyománynak, illetve aktualizálja is azt, a példamutatás és a bátorítás szolgálatában.

A mű hatástörténetének számos fejleménye ismert, például Kölcsey *Himnusza* vagy Mikszáth *Új Zrínyiásza*. Kérdés azonban, hogyan tudjuk mi, 21. századi olvasók aktualizálni a szöveget.

Észrevesszük-e például, hogy Zrínyi vitézeinek esetében a „közösségi” teret a közös ügynek szentelt összefogás szervezi, nem pedig az önigazolás vágya?

ŠKOLSKI ESEJ 2

William Shakespeare: Romeo és Júlia

A 16. század végi Anglia kulturális virágzása, az angol reneszánsz korszaka termékeny alkotói közeget biztosított a világirodalom legnagyobb drámaírójának, William Shakespeare-nek. „Színház az egész világ” – írja egyik leghíresebb komédiájában, az *Ahogy tetszikben*, rávilágítva, milyen sokféle szerepben kell helytállnunk életünk során. Ezek a szerepek azonban nem elleplezik valódi személyiségünket, éppen ellenkezőleg: sokat elárul rólunk, hogyan játsszuk el ránk osztott, illetve választott szerepeinket.

Shakespeare életrajzának kiemelkedő pillanata a Globe Színház megalapítása (1599). A fából készült, kívülről nyolcszögletű, felül nyitott épület színpadát hármass beosztás jellemezte. Az előszínpadon kültéri, a hátsó színpadon beltéri, a felső színpadon pedig magaslaton játszódó jelenetek zajlottak. Mivel Shakespeare számára az antik görög tragédia szabályai ismeretlenek voltak, színháza közvetlenül a középkori színjátszásból fejlődött ki. A 16. századi Angliában azonban már nem a vallási ismeretterjesztés a színház célja. A shakespeare-i dráma fordultatos cselekményével és látványos jelmezeivel sokkal inkább a szórakoztatást célozza.

Tragikus végkifejlete ellenére ezt példázza a *Romeo és Júlia* is, amely izgalmas témájának (családi viszály, tiltott szerelem, gyilkosság, mérge) köszönhetően az egyik legismertebb és legtöbbet feldolgozott irodalmi szöveg: opera-, balett- és filmváltozata is létezik. A *Romeo és Júlia* Shakespeare korai tragédiája, a szerző híres komédiáinak (*Szentivánéji álom*, *Sok hűhó semmiért*) kontextusában lát napvilágot, s még nem jellemzi a nagy tragédiák (*Hamlet*, *Lear király*, *Othello*) komor hangvétele. S minthogy a korabeli néző számos változatban találkozhatott a kezdetben össze nem illő, később mégis egymásra találó szerelmesek történetével (a *Sok hűhó...* is e toposzra épül), a cselekményszöveg sokáig boldog lezárással kecsegtet.

A darab nem felel meg a klasszikus hármass egység elvének, hiszen öt nap alatt, több helyszínen játszódó cselekménye olykor több szálon fut. Az expozícióból (a szolgák összetűzéséből) világossá válik a két veronai család, a Montague-k és a Capuleték közti feszültség. A bonyodalmat az jelenti, hogy a Capuleték álarcos báljára érkező Romeo első látásra beleszeret az ellenséges család lányába, Júliába. Noha Júlia kezét már Paris hercegnek ígérték, a fiatalok a híres erkélyjelenet szerelmi vallomását követően, Lőrinc barát és Júlia dajkája segítségével titokban összeházasodnak. A boldog végkifejletet akadályozza, hogy Júlia unokabátyja, Tybalt párbajra hívja Romeo legjobb barátját, amely Mercutio halálával végződik. Romeo bosszúból megöli Tybaltot, ezért egy rövid, Júliával töltött nászéjszaka után kénytelen Mantovába menekülni. Capuleték, akik mit sem sejtjenek a fiatalok házasságkötéséről, kitűzik Júlia és Paris lakodalmának napját. Lőrinc barát tanácsára Júlia altatót iszik, amely hetvenkét órára tetszhalottá dermedti. Lőrinc azt tervezi, hogy miközben Júliát mindenki más halottnak hiszi, tájékoztatja Romeót az eseményekről, aki titokban megszökteti kedvesét, így boldogságuk egy távoli helyen beteljesedhet.

A cselekményben bekövetkező tragikus fordulatot nem egy szereplő, hanem véletlenek és félreértések okozzák. Lőrinc követét Mantova határában pestisesnek nézik, és bezárják, így Romeóhoz csupán Júlia halálhíre jut el. Veronába visszatérve megöli a kriptá mellett gyászoló Parist, és a ravatalon fekvő szerelme mellett mérget iszik. A cselekmény tetőpontján (Romeo visszatérésekor) a néző még reménykedhet abban, hogy a lány időben felébred, azaz még azelőtt,

hogy Romeo végezne magával. A darab zárata azonban megfosztja a befogadót a boldog megoldástól, s a felébredő Júlia követi szerelmét a halálba.

A katartikus végkifejlet hatására Verona nemesei békét kötnek egymással, s mi, befogadók is számot vethetünk azzal, milyen döntések révén lett volna elkerülhető az ártatlan szerelmesek bukása.

Továbbá azzal, hogy mi magunk, aktuális szerepeinkben (anyaként, bátyként, barátként) képesek vagyunk-e szeretteink egyedi választásainak elfogadására – akkor is, ha ezek saját világnézetünket kérdőjelezzik meg. Shakespeare tragédiájában ugyanis a konfliktus nem elsősorban a két veronai család között, hanem a szülők és gyermekeik között bontakozik ki. Ezáltal a mű a generációs különbségek drámájaként olvasható. A szülők ugyanis középkori értékrendet képviselve maguk kívánják kijelölni gyermekük jövődöbelijét, még hozzá gazdasági érdekből. A fiatalok ez ellen láznak, amikor (már a reneszánsz szemléletét tükrözve) szerelmi házasságot kötnek.

Shakespeare hőseinek választását ma már feltehetően sokkal kevésbé gátolná a szülői szándék. A hozzánk közel állók támogatása azonban korszaktól függetlenül felbecsülhetetlen, különösen életünk első önálló döntéseinek meghozatalakor, arról nem is beszélve, amikor a szívünk választ.